

Van Joke Smit School tot Dam

*Project voor de vakken aardrijkskunde en geschiedenis, georganiseerd door
Arie Kuiper en Iet Attema op de Mavo-afdeling van de Joke Smit School
voor Volwassenen in Amsterdam.*

18

Op onze school hebben wij het cursusjaar 1995/1996 afgesloten met een project, dat we 'Van Joke Smit School tot Dam' hebben genoemd. Het idee is min of meer spontaan ontstaan en door ons ontwikkeld en uitgevoerd. Het bijbehorende lesmateriaal vindt u in dit artikel.

Sinds twee jaar werken wij als docenten aardrijkskunde en geschiedenis op de Mavo voor volwassenen nauw samen. De programma's zijn voor zover mogelijk op elkaar afgestemd. Het gaat om vier module-blokken met een regio, land of werelddeel als gemeenschappelijk uitgangspunt. De groep van het basisjaar van de 3-jarige Mavo leende zich ons inziens voor een experiment met zelfwerkzaamheid. De omstandigheden waren daarvoor, vooral aan het einde van het cursusjaar, gunstig.

Onze lessen zijn opgebouwd in blokken van anderhalf uur per vak. Aardrijkskunde en geschiedenis zijn achter elkaar geroosterd. Dit betekende dat wij wekelijks een hele middag, van 13.15 tot 16.30, tot onze beschikking hadden. Met de lesuitval van de examenklassen aan het einde van het cursusjaar verkeerden we in de luxe positie dat bijna het hele project door ons allebei kon worden begeleid. Uit ervaringen met excursies en stadswandelingen wisten we dat onderwijs

over de eigen omgeving bij deze groep volwassenen aan zou slaan. Daarom besloten we met de leerlingen van de klas een stadswandeling voor te bereiden, waarbij iedereen actief zou worden betrokken.

De Joke Smit School ligt aan de Reijnier Vinkeleskade in Amsterdam-Zuid. Op de route van school naar de Dam bevinden zich allerlei interessante punten, die de moeite waard zijn om te onderzoeken. Als docenten hebben we een inventarisatie gemaakt, waaruit onze leerlingen een keuze konden maken. Het was de bedoeling dat iedereen een 'eigen onderwerp' zou uitkiezen en daar informatie over zou zoeken. Het project werd afgesloten met de wandeling langs de route. Iedere leerling gaf ter plekke een presentatie over het door haar of hem uitgewerkte onderwerp.

Voor het hele project hadden we vijf lessen gereserveerd. Verder hadden we de beschikking over goede faciliteiten zoals naslagwerken, fotokopieermachine en computers in ons studiecentrum, vlak naast het leslokaal.

Uitwerking

In de eerste les legden we de leerlingen onze plannen uit. Ze kregen daarbij een kopie van het lesmateriaal zoals dat hier staat afgedrukt.

Vervolgens gaven we een algemene introductie over de aardrijkskunde en geschiedenis van Amsterdam. Tijdens het laatste deel van de les konden ze een keuze maken uit één van de onderwerpen uit de door ons opgestelde lijst met suggesties of zelf een onderwerp aandragen. Leerlingen konden kopieën maken uit door ons meegebrachte literatuur.

Dit verliep prima. De leerlingen waren enthousiast. Ze kozen ieder een eigen onderwerp, waarmee ze in de daaropvolgende voorjaarsvakantie aan de slag konden gaan.

De gekozen onderwerpen moesten volgens een door ons opgestelde werkopdracht met een geografische en historische component worden uitgewerkt. De leerlingen werd gevraagd daarvoor tenminste twee bronnen te raadplegen.

In de tweede les werd een bezoek gebracht aan het Amsterdams Historisch Museum om de historische ontwikkeling van Amsterdam aan de hand van de museumcollectie te belichten. Ook was er de mogelijkheid om de goed uitgeruste museumbibliotheek te bezoeken. Van te voren werden hierover afspraken met de educatieve dienst gemaakt.

In de derde les werd een deel van de tijd aan geografische aspecten van

Leerlingen vertellen tijdens de wandeling medeleerlingen over het door hen bestudeerde onderwerp.

Amsterdam besteed om een goed evenwicht tussen beide vakken te krijgen. Verder hadden de meeste leerlingen nog tijd nodig om de opdrachten uit te werken. Sommigen rondten hun werk aan het einde van de middag af, anderen leverden het later in. Het bundelen van de verschillende bijdragen moest daarom door ons plaatsvinden. Dat was nog veel werk, maar gelukkig lukte het ons de gebundelde stadswandeling 'Van Joke Smit School tot Dam', met bijdragen van zeventien leerlingen tijdig van de pers te laten rollen. Iedere medewerker kreeg een exemplaar.

De vierde les was het zo ver, onze wandeling kon plaatsvinden. Iedere leerling vertelde een verhaal op de plek of bij het gebouw van zijn of haar onderzoek, de anderen luisterden en reageerden enthousiast. De wandeling werd ervaren als het hoogtepunt van het project.

De evaluatie met de leerlingen vond nog dezelfde middag plaats ten huize van een van de deelnemers. De reacties waren over het algemeen heel positief.

Een algemeen bruikbaar concept

In de Commissie Volwassenen Educatie van de VGN is het project besproken. Via de commissie is het idee door het ROC (Regionaal Onderwijs

Centrum) in Amersfoort overgenomen en aangepast. Op de Mavo afdeling aldaar participeerden ook de vakken economie en biologie. In de commissie is toen voorgesteld op de didaktiekconferentie over 'omgevingsgeschiedenis' in januari 1997 een workshop te houden. Het uitgangspunt was in hoeverre het concept 'Van Joke Smit School tot Dam' bruikbaar is voor andere onderwijssituaties en welke mogelijke varianten er ontwikkeld zouden kunnen worden.

Ons inziens zijn er voor andere scholen voldoende aanknopingspunten voor een vergelijkbare opzet. Het is de moeite waard om met een paar geïnteresseerde collega's hierover te brainstormen.

Als het te ingewikkeld is om het project met een wandeling af te ronden, kan ook voor een andere formule gekozen worden. Documenten, kaarten, foto's, tekeningen en dergelijke kunnen bijvoorbeeld als een kleine tentoonstelling gepresenteerd worden in een lokaal, op een gang of in de kantine. Leerlingen kunnen elkaar ook dan uitleg geven over hun bevindingen.

Deze laatste opzet kan ook gebruikt worden voor een onderzoek buiten de eigen omgeving, of ter voorbereiding op een excursie naar bijvoorbeeld Groningen of Delft.

Suggesties voor onderwerpen Uitgaande van de Joke Smit School

- het schoolgebouw
- de Lairessestraat
- het Concertgebouw
- het Stedelijk Museum
- het Van Gogh Museum
- het Rijksmuseum
- het Museumplein
- Singelgracht
- Spiegelgracht
- Gouden Bocht (Herengracht)
- Singel (Bloemenmarkt)
- Munt
- Singel (Universiteits Bibliotheek)
- Heiligeweg
- Lutherse Kerk
- Spui
- Begijnhof
- het Amsterdams Historisch Museum
- Rokin
- Grand Hotel
- Wallen
- Dam
- Monument
- Bijenkorf
- Paleis
- Nieuwe Kerk
-
-

Arie Kuiper geeft
onderweg enkele
instructies.

Werkopdracht (zet de uitwerking op een apart papier)

Foto/prent van je onderwerp en fragment van een plattegrond, uit de tijd dat het werd gebouwd/aangelegd.

Historie

- Hoe oud is het gebouw/straat/plein?
- Noem de vroegere functie(s). Waarom is het gebouwd/aangelegd?
- Kun je iets over de tijd zeggen, waarin het gebouw/straat/plein ontstond? (Bijvoorbeeld politieke, economische, sociale en/of culturele gegevens.)
- Hebben er bekende personen gewoond? Welke?
- Diversen:

Uiterlijk

- Welke bouwstijl heeft het gebouw? Als je een straat of plein hebt gekozen, maak dan een keuze voor één van de gebouwen aan de straat of het plein! Noteer ook de naam van de architect als je deze tegenkomt.
- Wat zijn de kenmerken van deze bouwstijl?
- Wat valt je op aan het uiterlijk van het gebouw?
- Diversen:

Geografische ligging

- Waar ligt het gebouw (adres)? Geef op een nieuwe plattegrond aan waar het gebouw/straat/plein ligt?
- Wat is de functie nu?
- Hoe ziet de infrastructuur er rond het gebouw/straat/plein uit? (Ligging, verkeerssituatie, breedte van de straat etcetera.)
- Vertel iets over de bereikbaarheid (met openbaar vervoer/auto/fiets).
- Diversen:

Bronnen (minimaal twee bronnen gebruiken)

- Welke schriftelijke bron(nen) heb je geraadpleegd? Noem schrijver(s) en titel(s).
- Heb je nog op een andere manier informatie verzameld? Zo ja, hoe en waar?

Wij hebben de onderzoekscriteria voor ons project heel algemeen gehouden. Maar het concept zou ook thematisch bewerkt kunnen worden. Er kan van een thema uitgegaan worden zoals bijvoorbeeld de industrialisatie. Wat zijn de gevolgen hiervan geweest voor de omgeving? Welke gebouwen dateren uit die tijd? Welke nieuwe industrieën vestigden zich? Wat betekende dit voor de werkgelegenheid en de infrastructuur?

Misschien biedt zo'n thema de mogelijkheid om een wandeling uit te zetten, anders moet er voor een andere vorm van presentatie gekozen worden.

De Joke Smit School

voorheen het Gemeentelijk Lyceum voor Meisjes

'Omdat het onderwijs op haar was ingesteld'

Het gebouw van de Joke Smit School, gelegen aan het Noorder-Amstelkanaal, op de Reinier Vinkeleskade nummer 62, is gebouwd in 1925-1926. De opdracht voor de bouw is gegeven door de Gemeenteraad van Amsterdam in 1925 ten behoeve van het Gemeentelijk Lyceum voor Meisjes. De SDAP had een voortrekkersrol bij de plannen, bouw en aanbesteding van dit gebouw.

In deze tijd waarin onderwijs aan meisjes nog niet geheel geaccepteerd werd, was dit plan tot vorming van een meisjeslyceum, dus een HBS en een Gymnasium, zeer vooruitstrevend. De studie aan de HBS moest echter voor meisjes wel zes jaar beslaan in plaats van de gebruikelijke tijd van vijf jaar. *'Meisjes die anders niet dan ten koste harer gezondheid dit diploma kunnen behalen, kunnen dit thans doen zonder dat zij hiervan lichamelijke nadeelen ondervinden.'*

De rectrix stimuleerde haar leerlingen om door te studeren en carrière te maken. Het progressieve feministische vrouwbeeld dat de meisjes op school werd voorgehouden verschilde duidelijk van het vrouwbeeld dat de overheid propageerde. Apart onderwijs voor meisjes werd destijds door velen als achterhaald en conservatief gezien. Maar de rectrix vond

dat meisjes beter geen gemengde school konden bezoeken omdat het onderwijs daar op jongens was ingesteld. Een gemengde school zou nadelig zijn voor de onderwijsprestaties van meisjes

Het Gemeentelijk lyceum voor Meisjes ademde een zelfbewuste en intelligente sfeer. De rectrix was streng en eiste honderd procent inzet van de leerlingen. Het onderwijspeil van het Meisjeslyceum was hoog.

Het Meisjeslyceum bleef bestaan tot de invoering van de Mammoetwet in 1968. Sinds 1984 is de Joke Smit School voor Volwassenen in het gebouw gevestigd. De school is trots de naam van de bekende feministe Joke Smit te mogen dragen en heeft haar idealen over emancipatie en zelfontplooiing van vrouwen hoog in het vaandel. Idealen die aansluiten bij het beeld van het Meisjeslyceum destijds.

Het schoolgebouw op de Reinier Vinkeleskade.

Van zowel het Gemeentelijk Lyceum voor Meisjes toen als van de Joke Smit School nu kan gezegd worden dat het geen gewone school was en is.

Een eindexamenklas uit 1936 van het Gemeentelijk Lyceum voor meisjes.